

ТЕАТРАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ГЛУХОВА XVIII–XIX СТ.

Анна
МИРОНЕНКО

Директор Глухівської школи
мистецтв ім. М. Березовського

Глухівщина завжди славилась багатим культурним життям. Саме у Глухові з'явилися перші на Лівобережжі культурні інституції: співацька школа, професійний та аматорський театр, книгарня, нотодрук. Всьому світові відомі прізвища наших земляків: художників Антона Лосенка, Георгія і Данила Нарбутів, Миколи Мурашка; композиторів Максима Березовського і Дмитра Бортнянського. Суспільство, яке продукує власну культуру, міцно опираючись на традиції, приречене на своє майбутнє.

Зародження глухівських театральних традицій припадає на XVIII ст. Зазвичай їх пов'язують з появою у Глухові гетьмана Кирила Розумовського, який першим привіз сюди професійний театр. Але ще задовго до цього у місті існував самодіяльний театр. Відомо, що чотири рази на рік на великій площі Глухова проходили ярмарки. Саме в цей час збирались і балаганщики. Яскраво цю подію описав український письменник Г. Квітка-Основ'яненко у романі «Пан Халявський»: «Аж ось і настав гральний день. На повітку виліз чоловік з незвичайною горлянкою й закричав до вселюдного слухання, що того дня буде велика комедія: просив приходити надвечір і гроші за те, щоб пройти, приносити, здається, по п'ятаку... Як на той час, то се була сума добрача. У місті закипіла новина, а надвечір коло комедного будинку просунулися не можна було: така сила народу зібралася. Більшість або чи й не всі не бачили зовсім комедії й, як то показують їх, не уявляли собі; тож можна вибачити їхню цікавість...Перед тими, що сиділи, було

повішене велике полотно, з чистих простирадел зшиті (так оповідали батенько), а поперед того горіло з десяток свічок. У викопаній навмисне перед полотном ямі сиділи жиди-музики: хто на скрипці, хто на басу, хто на цимбалах, а хто й з бубном. Коли зібралося багато люду, музика вдарила марша на честь здобуття Дербента, тоді ще досить свіжого. Потім грали козачка, весільних пісень, а найбільше наструювали скрипки...

Аж ось полотно – та й хитро ж зроблено! – так оповідали батенько, – не впало, не спустилося, а піднялося вгору, а як то воно й від чого, – ніхто не міг догадатися... Та добре: піднялось воно собі. Перед очима стояли дерева з листям, увіткнуті в землю, по обидва боки, а посередині чисто, гладенько й нічого нема...».

Наявність у Глухові будинків представників козацької старшини обумовила традицію проведення домашніх культурних вечорів. Саме тут проходили театральні постанови, відбувалися музикальні вечори, поетичні читання. Першою документально підтвердженою театальною виставою була постановка комедії в будинку С. Миклашевського (військового і державного діяча) 7 квітня 1730 р. Про це читаємо в «Дневных записках малоросійського подскарбиа генерального Якова Марковича», українського державного діяча і мемуариста: «У Миклашевського інспектор з дітьми виправляли комедію».

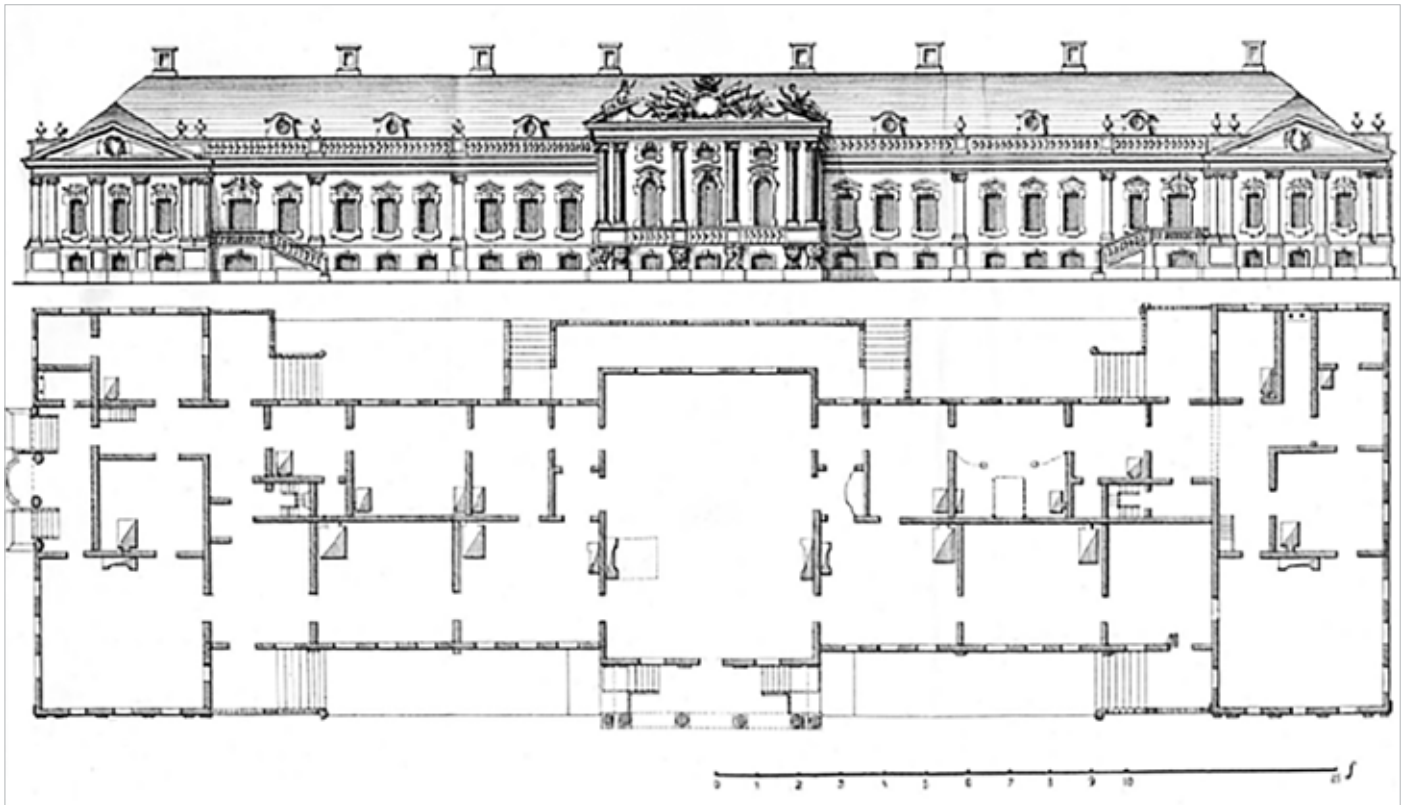
Проте, професійний постійно дію-

Портрет гетьмана Кирила Розумовського. 1762 р.

чий театр, як уже згадувалося, привіз до Глухова Кирило Розумовський, обраний гетьманом Лівобережної України у 1750 р. Вихований у дусі порядків столичного двору, особливо культурних звичаїв, він узяв до Глухова театральну трупу з Петербурга, значну частину якої склали іноземці, здебільшого італійці. У новозбудованому дерев'яному палаці в передмісті Глухова – Веригині була улаштована зала під проведення вистав. На жаль, палац не зберігся, бо згорів під час пожежі 1784 року і більше не відновлювався.

Театр Кирила Розумовського був явищем багатограним. На його сцені проходили не тільки вистави. Вона була доступна іншим музич-

Чоловий фасад і поземна проекція палацу Кирила Розумовського у Глухові. (О. Лазаревський. Київська старовина. 1898. № 1)

← но-культурним формам: оркестру, балетній групі, виступам капели. Щодо останньої, то вона існувала ще до приїзду Розумовського під керівництвом Мусія Бугаєвського, з 1748 р. – капелмейстера Рагинського та капеляна Корнелія Юзефовича. До складу капели увійшли відібрані голоси з України.

Найбільший творчий злет колективу відбувся саме за підтримки гетьмана. Відомий мистецький діяч і мемуарист XVIII ст. Якоб Штелін згадував: «Під керівництвом цього великого знавця і любителя витонченої музики гетьмана Кирила Григоровича Розумовського в Глухові в Україні була організована здебільшого з росіян і лише кількох іноземців домашня капела, подібної до якої в Росії до цих пір не існувало. Капела налічувала сорок з гаком добре навчених музикантів, з яких кожен міг з честю виступити самостійно на своєму інструменті». І хоча Штелін приписував заснування капели гетьману, вона, як нам відомо, була створена дещо раніше.

До театру та оркестру спочатку були запрошені іноземні артисти: диригенти капели К. Лау та Франц Керцель, інші музиканти. В театрі поряд із співаками з Італії та Франції виступали такі видатні українці, як Г. Марцинкевич, М. Полторацький, Г. Головня, В. Іванов. Згодом стали залучатись і місцеві музиканти – Р. Богданович, С. Кот-

Обкладинка книги Г. Квітки-Основ'яненка «Пан Халєвський»

ляревський, П. Марченко, В. Іванов, К. Роговський, навіть співак Запорізької Січі Григорій Білогородський.

Театр мав балетну групу, яка робила окремі від театральних вистав постановки («Алоїза», «Венера і Адоніс» тощо). Сцена прикрашалася пересувними декораціями, які створював сімейний портретист Розумовських Григорій Стеценко.

Перша комедія, з якою дебютував професійний театр у Глухові 19(30) грудня 1751 р., мала назву «Ізюмський ярмарок». Надалі її постійно ставили з перервою у кілька днів.

1764 року наказом імператриці Катерини II інститут гетьмана було скасовано. Кирило Розумовський переїхав жити до Батурина. Разом з ним переїхав і увесь двір. Після смерті гетьмана його театр і музики дістались у спадщину синові Андрію. Але останній майже не бував у батуринській ре-

Будинок Миклашевських (Поштово-телеграфна контора) у Глухові. Фото 2021 р.

зиденції, частіше просто надсилаючи ноти з-за кордону.

Незважаючи на втрату столичного статусу внаслідок адміністративно-територіальної реформи 1782 р., культурне життя у Глухові не завмерло. Наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. набули популярності самодіяльні вистави у місцевих дворянських будинках та селах Глухівського повіту. Майже кожне свято супроводжувалось виступом самодіяльного «домашнього» театру.

У 30-х – 40-х роках XIX ст. особливою популярністю у місцевих театралів користувалась оперета «Любка, или Сватанье в с. Рихмах», яка була схожа на оперу «Наталка-Полтавка». Саме тому довгий час авторство оперети приписували І. Котляревському. Проте, за своїм художнім наповненням «Любка...» була лише слабкою копією «Наталки». Оперету ж написав П.С. Котляров.

Відомо, що у 60-х роках XIX ст. у Глухові не існувало міських театрів, а подальші десятиліття характеризувалися розповсюдженням діяльності клубів, основними з яких були громадський (дворянський) та військовий.

Глухівчани полюбили гру в карти. Саме з такою метою і був збудований громадський клуб, який ще називали дворянським. Проте, відвідували його різні верстви населення. І способи про-

Герб родини Миклашевських

ведення часу тут були також різні: жінки по певним дням приходили до клубу пограти в карти та приємно провести вільний час; тут можна було почитати газети та журнали, пограти в більярд, зустріти Новий рік або просто прийти на концерт. А іноді ставились вистави – як приїжджими акторами, так і місцевими любителями. Для цього був облаштований поміст і завіса. Взимку тут проходили всі розваги. Літні ж вистави та концерти відбувалися у міському саду, який був поруч з клубом.

Військовий клуб виник завдяки тому,

що у 1872–1892 рр. у Глухові квартирував 19-й Костромський полк. У полку відбувались театральні вистави, постанови яких створювались силами офіцерів та їх дружин. Вистави проводились з благодійною метою: кошти, зібрані за продаж квитків, передавались бідним верствам населення, зокрема гімназістам, які потребували матеріальної допомоги; вдовам солдатів та пораним військовим при звільненні зі служби. В репертуарі акторів були п'єси В. Крилова-Александрова «Сорванець», О. Островського «Последняя жертва» тощо.

У 1880-х роках до театрального життя долучилась і молодь єврейської общини – вони дали дві вистави, метою яких був збір коштів для бідних учнів гімназій.

У 1895 р. розпочало своє існування Музичне драматичне товариство. Учасниками товариства були артисти-любители, представники місцевої еліти (письменники, дружини місцевих чиновників), юристи, студенти. Його репертуар складали п'єси І. Крилова «Сорванець», І. Шмельова «На паях», О. Косоротова «Весенний поток», О. Островського «Не в свои сани не садись», А. Чехова «Предложение». Але на порозі вже стояло XX століття, яке принесло розкол не тільки в суспільство, а й у культурне середовище.

З інвентаря глухівської церкви середини ХІХ ст.

Про місце Глухова в історії української культури неодноразово йшлося у фахових виданнях. Привертало увагу також питання архітектурної типології та історії будівництва глухівських церков ХVII–ХVIII ст. Найгірше досліджувати внутрішнє оформлення кожної певної споруди, давно вже спустошеної й позбавленої писемних джерел, котрі дозволяють хоча б певною мірою реконструювати якщо не первісний, то принаймні давній інтер'єр. Не виключено, що в українських та петербурзьких архівах збереглися церковні описи Глухова, і можна лише вітати їх вивчення. Проте, нині доводиться скористатися лише наявним матеріалом, досить обмеженим й, здавалося б, цілком випадковим. Однак, не вважаю це зайвим, бо він також містить низку цінних історичних фактів, про які годі дізнатися з вже опрацьованих документів.

Влітку 1955 року у Миколаївській церкві, побудованій у 1693–1695 рр., відбувся внутрішній ремонт. На той час північну прибудову, занедбану, без підлоги, використовували для зберігання дров. У цьому приміщенні я тоді натрапив на напівзгнилу дерев'яну скриню порівняно невеликих розмірів, котра виявилася біля східної стіни, завалену різним мотлохом. Вона містила в собі майже знищені вологою численні господарські церковні документи: банківські папери, купецькі заповіді на користь Миколаївської церкви тощо. Мене, тоді чотирнадцятирічного юнака, привабив опис церковного майна від 1854 року. З дозволу тодішнього пароха, священника о. Василя Горбача, я взяв цей рукопис і почав його переписувати, але цілком не встиг скопіювати, бо затребували терміново повернути. Не знаю, яка могла виникнути нагальна потреба в цьому, знайденому мною, описі, котрий пролежав у згаданій скрині кілька десятиліть. Дивно, що папери вціліли навіть тоді, коли церкву було зачинено, себто в передвоєнний час. Подальша доля означеного інвентаря мені невідома: від 1961 року парафія знову припинила своє існування. Пощастило зробити копію лише першої найціннішої частини тексту, де йдеться про саму церкву, іконостас, ікони, вівтар, освітлювальне приладдя. Все це має стати предметом нашої уваги. Перелічені твори сакрального мистецтва цікаві насамперед з огляду на сюжети,

тип, характер оформлення.

Опис складено у 1854 році, але до якого часу належить все те, що тут зафіксовано? Примітки нотують суттєві зміни, котрі відбулися у 1864 році, коли, зокрема, виготовлено новий іконостас, знаний сьогодні за світлиною. Тож попередній, схоже, доживав свого віку. Не виключено, що його спорудження відбулося невдовзі після великої пожежі міста, котра сталася 1784 року. В такому разі стає можливим говорити про певні реалії кінця ХVIII ст.

Миколаївська церква означена як кам'яна, трибанна, з трьома невеличкими прибудовами, холодна, з дерев'яною дзвіницею та огорожею. Коли і ким побудована – вже не пам'ятали. Текст угоди на побудову, складений у 1693 році, у якому поіменовано навіть всіх мулярів московської артілі Матвія Єфимова, був виявлений і опублікований значно пізніше. За примітками, опаловання у церкві влаштовано у 1870 році; у наступному 1871 році коштом С.А. Терещенка побудовано нині існуючу кам'яну дзвіницю, у зв'язку з чим було знесено західну баню над бабинцем. Цікаве означення: «дерев'янная колокольня, составлявшая четыре столба».

У вівтарі знаходився дерев'яний престол, «покрытый приличными облачениями», за ним – «горнее место, на коем находится икона Распятого Спасителя с предстоящими в большом виде, хорошей живописи на холсте, крашеной черною краскою раме». Однак, «в 1864 году устроено новое горнее место», а давніші вівтарні ікони перенесено до прибудов. Крім згаданого Розп'яття, це були: «1-я икона святителя Николая в половину роста в резной окрашенной раме, на ней серебряный без пробы с позолотою венец весом 1 фунт 36 злотников. 2-я икона Спасителя во весь рост, на ней серебряный с позолотою венец весом 51 злотник, и 3-я икона Божьей Матери во весь рост, на ней венец серебряный без пробы с позолотою весом 46 золотников». Доля останніх двох ікон виявилася найбільш сумною: «Иконы Спасителя и Богоматери сохраняются по ветхости в кладовой, а после не внесены в новую опись. Венцы при устройстве в 1864 году иконостаса употреблены на сделку ризы на храмовый образ св. Николая». Відомо, що храмову ікону зберігали особливо ретельно. Ще в 1950 р. старші

з парафії вказували на великого розміру твір, буцімто ще зі старої дерев'яної церкви: півфігурне зображення, з текстом тропаря й кондака в долішній частині, з пошкодженим живописом, що незабаром викликало необхідність перемалювання. Дошка була досить старою, але чи вона дійсно належала до ХVII ст. – про те важко сказати.

Примітним є наступний опис: «Жертвенник деревянный в круглом виде, окрашенный красками с изображением на нём в середине икон: Спасителя с ангелами, Распятого Спасителя с предстоящими и Спасителя, молящегося в Гефсиманском саду; снаружи на верхних дверцах – изображение заклания Авраама сына своего Исаака». Від жертвенника у повоєнний час залишилося тільки коло на підлозі діаметром не більше ніж 1 м. Жертвенник у вигляді шафи, хоча з іншими зображеннями, відомі на Чернігівщині саме у ХVIII ст., причому один з них датований 1740 р. У Миколаївській церкві заслуговує на увагу протиставлення пасійного циклу старозавітній композиції.

Іконостас означено як «резной работы о двух ярусах с осмью колоннами вызолоченными». Це помітно відрізнялося від пізнішої конструкції, вже без так чітко вираженої ордерної системи, з більшим числом рядів ікон, до того ж з підвищеною середньою частиною. Отже, у 1864 р. іконостас був радикально перероблений. Однак, від нього явно збережено «царские врата с сиянием резной работы вызолочены старья, с изображением четырёх евангелистов и в полуокружении сияния Благовещение Пресвятыя Богородицы». Відсутність більш докладного опису, на жаль, не дозволяє наполягати на будь-якому висновку, бо на світліні помітні також неначе додаткові медальйони. Очевидно, за стилем іконостас мав бути радше за все ампірним. Над царськими вратами згадано дві невеличкі ікони Богородиці з дитиною, в срібних шатах, пізніше перенесені в бабинець («в трапезную»). Обабіч царських врат містилися також прикрашені срібними шатами з позолоченими вінцями ікони з півфігурними зображеннями Спасителя і Богородиці Одигітрії. За давнім українським звичаєм, «особо на Богоматери дукат серебряный вызолоченный без пробы с медной цепочкою, с изображением на

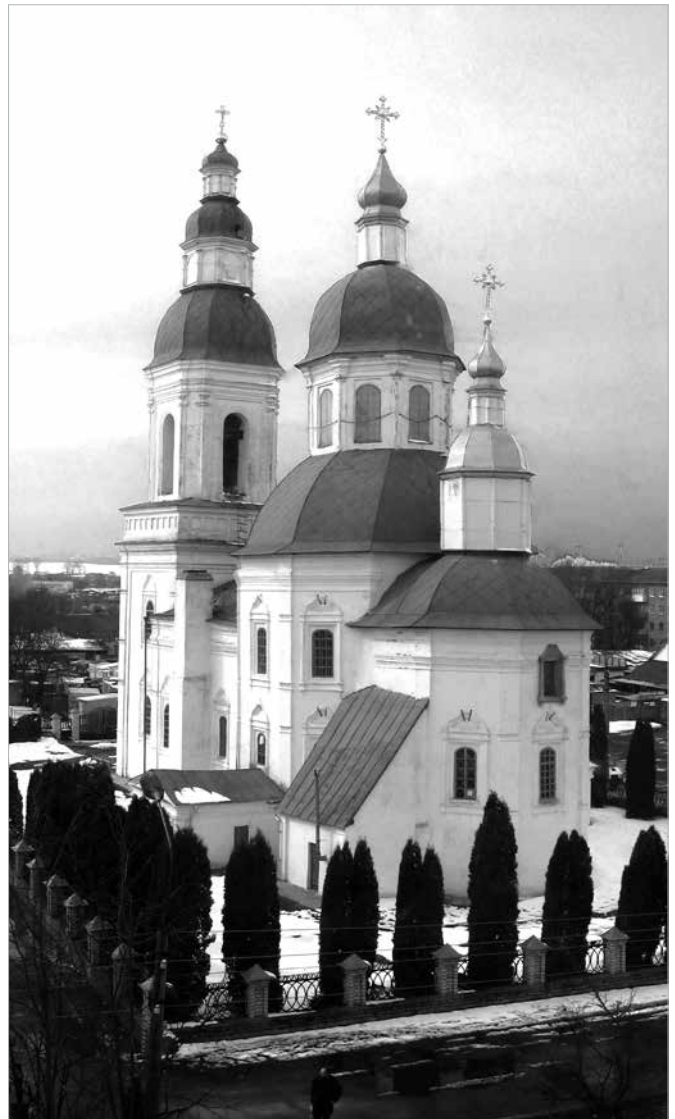
одной стороне Распятія Спасителя, а на другой Божией Матери с Младенцем, в коих весу десять золотников». Проте, недовго судилося йому залишатися на місці: «...дукат в 1879 г. употребился на переделку старой серебряной тарелочки для антидора». Иконографія дуката не належала до однієї з поширених схем. Тож втрачено досить рідкісний примірник художньої металопластики.

«Там же, по правую сторону царских врат, местный храмовый образ свяителя Николая в половину роста, на нём серебряная риза без пробы и такой же венец вызолоченный, в коих весу шесть фунтов двадцать один золотник». У повоєнний час існувала ікона Свяителя, одягнуеного в сакос, репрезентованого на рельєфному орнаментованому тлі, за стилістичними ознаками рослинного мотиву, характерного для кінця XVII – початку XVIII ст. До того, як для цієї ікони було виготовлено різьблений кіот О.І. Зеленим, її звичайно виставляли на святя на середину церкви для урочистого поклоніння. Така пошана свідчить, що ікона була добре знаною, існуючою, можливо, від часу побудови церкви. У 1957 р. твір на замовлення церковної громади замальований Г.Д. Косаченком, але його таки можна впізнати, якщо він зберігся донині в одній з глухівських церков. Симетрично ліворуч було вміщено ікону Воскресіння Христового, також під срібними шатами. На бічних вівтарних дверях означено зображення архангелів Михаїла і Гавриїла. Над царськими вратами ще містилася Таємна вечеря, понад входами – Різдво Христове і Різдво Богородиці.

Далі за описом: «Икона выше царских врат во втором ярусе во имя Святыя Троицы. Икон в том же ярусе шесть с изображением двенадцати апостолов». Нарешті «девять икон в вызолоченных рамах вверху иконостаса вновь устроенных». Наведені рядки свідчать про те, що програма миколаївського іконостаса вже далеко відійшла від української іконографічної схеми. Встиг зникнути цикл свят, від якого полишилися тільки окремі композиції. Замість Христа у славі чи богородично-предтеченського Деїсуса в апостольському циклі зображено Трійцю. Не знаємо й про те, в якій послідовності було репрезентовано апостолів, згрупованих по двоє на кожній дошці, як це стає звичайним у XVIII ст. (в іконостасі 1864 р. було лише чотири ікони, з трьома поставами на кожній). На жаль, в інвентарі 1854 р. не пояснено, які саме сюжети містили нові верхні ікони: зображення пророків, свят

чи пасійний цикл? Принципово був можливим кожний з цих варіантів. У цілому відчувається руйнація традиційної схеми, розвиток якої мав свою довгу і складну історію. Дещо подібне можна простежити також в барокових іконостасах Сербії, щільно культурно пов'язаної з Україною.

Сказати щось більше на основі відомостей інвентаря 1854 р. про описаний іконостас неможливо, і тому належить перейти до коментування рубрики «Иконы в прочих местах храма». Насамперед йдеться про розміщені на солей дерев'яні різьблені аналої, котрі тут означено як «знаменательники»: вони вказували на приналежність до українських барокових церков і часто відрізнялися за формою від російських XVII – XVIII ст. Особливістю українського аналоя-знаменательника слід вважати наявність вертикально закріпленого над похилою площиною різьбленого картуша з іконою. Зокрема, такі приклади свого часу виявлені у козельському соборі та церкві в Лемешах на Чернігівщині. В Миколаївській церкві занотовано: «1) При иконостасе с правой стороны царских врат знаменательник резной работы, окрашенный голубою краскою, с изображением на нём свяителя Николая. Икона над знаменательником Балкинская Божией Матери в половину роста с держащим младенцем Спасителем, в футляре под лак жёлтого цвета, за стеклом; на иконе серебряная без пробы и позолоты риза и такие же два венчика вызолоченные, в коих весу один фунт сорок один золотник»; 2) «С левой стороны царских врат знаменательник столярной работы; окрашен белою краскою с частию позолоты, с

Миколаївська церква у Глухові. Сучасний вигляд

изображением на нём Воскресения Христова, а внизу тремя иконами великомучеников Димитрия, Пантелеймона и пророка Даниила. Икона над сим знаменательником Божия Матери Споручицы грешных в половину роста с держащим младенцем Спасителем, в футляре под желтый лак, за стеклом; на иконе два венчика серебряные без пробы, весом одиннадцать золотников». Як можна помітити, означені ікони аналоїв-знаменательників за сюжетом мали відповідати намісним іконостаса, в тому разі храмовій. Щодо двох зображень Богородиці, то вони віддзеркалюють вшанування ікон, пов'язаних з цим регіоном. Зокрема, Баликінська ікона Богородиці ще й сьогодні знаходиться на історичній Стародубщині у с. Баликіно Погарського району.

Василь Пуцко
Продовження у наступному номері

Людмила АРТЕМОВА

Наукова співробітниця
Національного заповідника
«Глухів»

Соціальна відповідальність Терещенків – приклад національної конкурентоспроможності (до 148-річчя від дня заснування Глухівського учительського інституту)

В умовах повномасштабної збройної агресії Росії проти України та наступу російського централізму відповідями на ці виклики сьогодення є, крім іншого, інтеграція історичної науки в національний гуманітарний простір, де фактографія історії рідного краю сприяє популяризації останньої, а для тих, хто все ще перебуває в пошуках власної ідентичності, є гарним прикладом національної конкурентоспроможності

Змістовний аналіз архівних матеріалів засвідчив, що історично-прогресивний життєвий шлях представників багато розгалуженої родини Терещенків протягом останньої третини XIX – початку XX ст. сприяв духовному відродженню Глухова як культурного центру, а їхня благодійна діяльність була направлена на створення умов для розв'язання актуальних й пріоритетних проблем життєдіяльності місцевої спільноти колишньої гетьманської столиці.

Вливаючи на економічний прогрес та рухаючи суспільне життя як у цілому, так і локально, зокрема, на своїй батьківщині – у Глухові, такі матеріально спроможні власники цукрового бізнесу як родина Терещенків у колишній гетьманській столиці створили десяток атракцій, котрі змінили архітектурне обличчя міста. Серед найвизначніших нерухомих об'єктів історико-культурної спадщини, які займають домінуюче місце в композиції вулиці Києво-Московська (нині – Київська), що нам залишили у спадок Терещенки, – пам'ятки Гуманітарно-просвітницького комплексу. Це група із трьох історичних будівель, внесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток культурної спадщини України за категорією національного значення, а саме: Учительський інститут, Чоловіча гімназія, Пансіон чоловічої гімназії.

Суспільно-корисна діяльність Терещенків-меценатів, їхня взаємодія з новоствореними державними й соціальними інституціями у кінці XIX ст. сприяла формуванню у Глухові найпереводішої для того часу мережі освітніх закладів. Окрім класичних гімназій та ремісничих училищ, особливе місце серед них займав Глухівський учительський інститут.

Виникнення Глухівського учительського інституту нерозривно пов'язано з

Глухівський учительський інститут. Фото кінця XIX ст.

розвитком освіти в Україні, коли у 1870-х роках в урядових колах визріла ідея його створення. Після тривалих дискусій і не без впливу Ніколи Терещенка (котрий протягом 1851–1860 рр. був старшим бургомістром Глухівського магістрату, а з 1860 р. до 1872 р. – міським головою, членом міської земської управи, обіймав посаду почесного мирового судді декількох округів) та за підтримки міністра народної освіти Російської імперії графа Толстого, зрештою, у 1873 р. було ухвалено рішення заснувати учительський інститут у Глухові. Для новоствореного закладу віддали недобудований корпус земської лікарні на розі вулиць Києво-Московської і Квасніковської.

5 жовтня 1874 року відбулося офіційне відкриття Глухівського учительського інституту – першого навчального закладу такого профілю в Україні. Курс навчання становив три роки. Вступати до нього могли тільки юнаки. Інститут готував учительські кадри для міських училищ Південно-Західного краю (так окупаційна імперська влада тоді називала Україну). Студенти-третьокурсники Глухівського учительського інституту проходили педагогічну практику у міському двокласному училищі. Із 1891 р., з часу відкриття Глухівського міського трикласного училища Федора Терещенка, його фундатор

подавав клопотання щодо залучення підготовлених фахівців інституту для вчителювання у своєму училищі. Тут випускники Глухівського учительського інституту забезпечували належними знаннями вихованців, допомагаючи таким чином високорентабельному цукровому виробництву Терещенків розв'язувати проблему підготовки освічених фахівців для своїх підприємств, від яких багато у чому залежав подальший поступальний розвиток їхньої цукрової імперії.

Архівні документи ЦДІАКу (ф. 707) «О назначеніи преподавателей и других лицъ въ частное трехклассное городское училище, учрежденное въ г. Глуховѣ Действительнымъ Статскимъ Советникомъ Ф.А. Терещенкомъ» засвідчують, що Федір Терещенко у 1893 р., уже в перші роки існування закладу, звертаючись до попечителя Київського учбового округу «Его Превосходительства В.В. Вельяминова-Зернова» «въ виду увеличения числа учащихся въ Глуховском городскомъ 3-и классномъ «Федора Терещенко» училище до 300 учениковъ» просить про затвердження на посаді помічника вчителя трикласного ремісничого училища випускника Глухівського учительського інституту Петра Яроша «с жалованіем по 300 рубл. въ годъ изъ взносовъ специальныхъ средствъ училища» та призначення на аналогічну

посаду ще одного «окончившого курсу Глуховського Учительського Інституту Порфирія Худякова».

Корисна благодійна діяльність родини Терещенків у Глухові тривала, а Глухівський учительський інститут в усталених педагогічних традиціях продовжував розвиватися й готувати спеціалістів.

Сьогодні, 148-років потому, безперечно історико-культурна цінність Глухівського учительського інституту визначається,

передусім, когортою видатних діячів української науки і культури, які отримали освіту в його стінах. Це кіносценарист та відомий український письменник О. Довженко, український письменник і педагог С. Васильченко, білоруський поет, перекладач, публіцист Янка Журба, батько братів Зерових Костянтин Зеров, письменник і академік С. Сергєєв-Ценський, український політичний діяч доби УНР, міністр пошти і телеграфу І.С. Паливода,

академіки С. Шаповаленко і Ф. Овчаренко, академік Академії педагогічних наук України М. Вашуленко та інші.

Сивочолий Глухів багатий видатними персоналіями, своїми культурно-духовними та історичними традиціями. Зберігаючи їх, він стоїть форпостом на українсько-російському прикордонні, запобігаючи спробі реального знищення Росією українського етносу, нашої історії, мови, інтелектуального спадку.

Надія МІРОШНИЧЕНКО

Вчена секретарка
Національного заповідника
«Глухів»

ПРИЙНЯТТЯ НЕМИНУЧОГО

Ці особисті епізодичні спогади, враження, емоції початку повномасштабної війни скоріше зацікавлять читача майбутнього, який, маю сподівання, не буде знайомий із болем війни і захоче зануритися у минуле та дізнатися, що відчували звичайні українці у ті трагічні часи.

Києво-Московська траса біля Глухова. 24 лютого 2022 р.

З кінця січня 2022 р. стрімко почали ширитися чутки про повномасштабне вторгнення росії в Україну. З'явилася ненав'язлива реклама про те, які речі мають бути у тривожній валізіці; звучали розповіді колег, що деякі родини вже встигли емігрувати за кордон, що росія накопичує військову силу уздовж кордону з Україною. Попри все це, ми з чоловіком та майже все наше оточення не вірили, що війна розпочнеться, а повідомлення у ЗМІ більшою мірою сприймали як інформаційне шумування, чергові політичні ігри. Пізніше з'явилася і дата вторгнення – 16 лютого. Наша влада, напевно, для зняття психологічної напруги у суспільстві запровадила у цей день нове державне свято – День єднання.

Вранці 24 лютого ми з чоловіком прокинулися, як зазвичай, за дзвінком будильника мобільного телефона. Там я відразу побачила декілька пропущених дзвінків від мами, а також звернула увагу на те, що колеги з 5-ї ранку вже ведуть активну переписку в чаті. Зателефонувала мамі і почула від неї, що вони з батьком прокинулися від звуків вибухів.

Колеги також писали про вибухи, яких, на щастя, не було чути в нашому районі. Мозок чинив опір цій жахливій інформації, не відпускала надія: «Можливо російські війська проводять навчання на кордоні?» Коли увімкнули радіо, відразу почули, що в Україні оголошено воєнний стан, на Київ, Харків, Чернігів зранку летять бомби. Збагнути в одну мить такі шокуючі новини, як на мене, неможливо, так само, як і неможливо нараз усвідомити, що близької людини ніколи тепер не буде поряд. Спочатку був стан емоційної нерухомості, перед очима почали з'являтися кадри із фільмів про Другу світову війну. Потім думки поверталися в сьогодення, хотілося вірити, що в XXI столітті в центрі Європи просто неможлива довготривала війна і все має закінчитися за декілька тижнів.

На 25 лютого припадала річниця нашого шлюбу. У цей день ми планували невелику подорож до Вінниці. Заздалегідь

забронювали номер у місцевому готелі. Довелось попередити, що із зрозумілих причин ми не приїдемо. Адміністраторка побажала всім нам сил триматися... Після цієї розмови з абсолютно незнайомою людиною неочікувано з'явилися сльози на очах і прийшло усвідомлення того, що всі українці зараз об'єднані спільною трагедією і спільною метою звільнити рідну землю від ворога та вибороти свою незалежність. Охопило хвилювання і поступово стало зрозуміло, що звичного, безпечного, мирного життя більше не існує.

В день нашої річниці замість романтичної подорожі ми з чоловіком поїхали на місце бою, що відбувся під Глуховом на Києво-Московській трасі. У цьому протистоянні брав участь наш колега, військовий ЗСУ. Він повідомив, що в бою загинув його побратим, тіло якого необхідно було евакуювати зі згорілої БМП. Тож ми дісталися до місця по-

Після бою під Глуховом 24 лютого 2022 р.

← дії. Там побачили 4 броньовані машини ЗСУ, дві з яких згоріли. З однієї такої мій чоловік дістав тіло загиблого, точніше обгорілі рештки, без голови та кінцівок. Перший раз в житті я на власні очі побачила смерть саме такою. Жахливі реалії війни... Навмисні руйнування, вбивства, звірства... Тіло доставили до моргу міської лікарні. Пізніше дізналися, що загиблий був родом із Харківської області, у нього залишилися дружина та діти.

Події того дня продовжилися у місцевому військкоматі. Туди ми знову ж таки пішли разом із чоловіком. Людей на території було багато. Чоловіки, жінки вступали до лав ЗСУ добровольцями, отримували зброю. Мій чоловік також встав у цю чергу. Атмосфера на території військкомату була нервовою, тривожною, панічною, що й не дивно. По місту оголошили повітряну тривогу. Серед населення ширилися чутки про масований обстріл. На щастя, вони так і залишилися чутками.

У перші місяці війни звуки повітряної тривоги викликали почуття паралізуючого страху. На наше щастя, вони не супроводжувались вибухами, допоки 8 травня на околиці міста не випустили ракету. Якраз в цей момент ми з чоловіком були на вулиці та відчули, як трясеться земля від вибуху, а після почули в небі звук реактивного двигуна. Ми побігли просто кудись, як і всі люди, що були поряд. І знову спливали наївні думки: «Навіщо в сучасному, здавалося б, цивілізованому світі сідати в літак, щоб запустити ракету на мирних людей, які тобі нічим не загрозували і не загрожують? Невже комусь так хочеться мене вбити? Хіба це може бути правдою?» І знову в уяві виникали кадри з кінофільмів, в яких ти був немов головною героїнею.

Пізніше були артобстріли міста. Мені запам'ятався один, коли били з «Градів» більше години. Звуки вибухів були дійсно страшними, і здавалося, що снаряди ляга-

ють дуже близько, хоча, як ми дізналися пізніше, це було за декілька кілометрів. Тоді мене, немовби, намагався заспокоїти мій п'ятирічний племінник, який повторював: «А може це все ж таки не стріляють, а гримить грім?»

Не так давно спіймала себе на думці, що слова «Град», «Ураган», «Смерч», «Солнцепек» вже не означають явища природи – зараз це лише смертоносна зброя.

Минуло кілька місяців повномасштабної війни, та іноді здається, що не було ні весни, ні літа, а ще й досі триває той лютий, що розпочався 24 числа. Проте за цей час ми якось навчилися жити в нових реаліях і навіть знаходити приводи для радості. Ми впевнені в перемозі України, ціна якої надвисока. Дуже боляче усвідомлювати, що багато тих, хто насправді любив свою землю, ніколи не побачить її вільною та неподільною. Але такою Україна обов'язково буде, дякуючи тим патріотам, які не бояться віддати за неї життя.

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено у науково-дослідному відділі Заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Юрій КОВАЛЕНКО
Людмила АРТЕМОВА
Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО